

PROJEKT
PRZECIWDZIAŁANIE
ROSYJSKIEJ DEZINFORMACJI I PROPAGANDZIE

RAPORT

Identyfikacja otoczenia i uwarunkowań systemowych administracji publicznej w Polsce w kontekście współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania rosyjskiej dezinformacji i propagandzie: luki, potrzeby, rekomendacje.

Warszawa, Grupa Defence24, Grudzień 2022

Raport został opracowany w ramach finansowanego przez USAID i koordynowanego przez International Republican Institute's (IRI) Beacon Project, międzynarodowego projektu badawczego poświęconego przeciwdziałaniu rosyjskiej dezinformacji i propagandzie. Opinie w nim wyrażone należą wyłącznie do jego autorów i nie należy ich utożsamiać ze stanowiskiem IRI.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	3
• Cel raportu	3
• Nakreślenie problemu – środowisko bezpieczeństwa	4
2. Udział administracji publicznej w przeciwdziałaniu rosyjskiej dezinformacji i propagandzie.	5
3. Zdefiniowane ograniczenia i luki w zakresie współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie.	15
4. Rekomendacje.	21
5. Zakończenie.	24

1. Wprowadzenie

- **Cel raportu.**

Grupa Defence24 uczestniczy w finansowanym przez USAID międzynarodowym projekcie badawczym, koordynowanym przez International Republican Institute's (IRI) Beacon Project poświęconemu przeciwdziałaniu rosyjskiej dezinformacji i propagandzie. Projekt realizowany jest od 1 listopada 2022 roku do 28 lutego 2023 roku we współpracy z podmiotami administracji państwowej i organizacjami pozarządowymi.

Celem projektu jest wspieranie systemowych rozwiązań dotyczących przeciwdziałania rosyjskiej dezinformacji i propagandzie wymierzonej w Polskę, w tym w polskie społeczeństwo. Realizacja projektu zakłada wskazanie mechanizmów, których wdrożenie powinno przyczynić się do wzmacniania odporności państwa na zagrożenia związane z dezinformacją, jaką Rosja prowadzi m.in. w Polsce, w celu m.in. podważenia demokratycznych procesów.

W ramach projektu Grupa Defence24, przygotowała Raport *Identyfikacja otoczenia i uwarunkowań systemowych administracji publicznej w Polsce w kontekście współpracy z organizacjami pozarządowymi w przeciwdziałaniu rosyjskiej dezinformacji i propagandzie: luki, potrzeby, rekomendacje.*, w ramach którego:

- dokonuje próby identyfikacji luk instytucjonalnych w zakresie współpracy pomiędzy administracją publiczną oraz organizacjami pozarządowymi w wykrywaniu, analizie i przeciwdziałaniu zagranicznym operacjom informacyjnym i psychologicznym, w tym dezinformacyjnym i propagandowym;
- wskazuje, na podstawie konstruktywnego dialogu pomiędzy podmiotami państwowymi i pozarządowymi, rekomendacje, których wdrożenie, w ocenie autorów raportu, powinno wyeliminować luki w zdolnościach między instytucjami państwowymi, a interesariuszami sektora publicznego/prywatnego w zakresie zwalczania dezinformacji/propagandy i złośliwych wpływów zagranicznych w Polsce, a tym samym zwiększyć świadomość społeczną na takie działania i w konsekwencji zwiększyć odporność¹ państwa na dezinformację i propagandę.

Ocenia się, że wdrożenie rekomendacji wypracowanych w ramach projektu, powinno przyczynić się do podniesienia świadomości społeczeństwa na zagrożenia płynące z rosyjskiej dezinformacji i propagandy, a przez to zwiększenia odporności państwa na zewnętrzne i wewnętrzne czynniki destabilizujące. Oczywistym jest, że proces wdrażanych zmian jest czasochłonny i wymaga dalszych konsultacji i uzgodnień przy udziale obu stron.

Wydaje się jednak, że cel ten może zostać osiągnięty, a przez to wzmocniony poprzez rozszerzenie wzajemnej współpracy administracji państwowej i podmiotów pozarządowych. Wzmacnianie wspomnianych zdolności oraz świadomości społecznej, wychodzi naprzeciw priorytetom bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, budowanego przy udziale

---

¹ Odporność (indywidualna i kolektywna) rozumiana jako zdolność do rozpoznawania i rozwiązywania problemów, zdolność oceny sytuacji i reakcji oraz zdolność do podejmowania działań w odpowiedzi na sytuację, w tym wypadku na informacje fałszywe, zmanipulowane lub błędnie przygotowywane i rozpowszechniane w sposób systemowy i długofalowy.

państwa i organizacji pozarządowych oraz instytucji i organizacji międzynarodowych, co w konsekwencji jeszcze bardziej wspiera procesy demokratyczne.

Dlatego też, wychodząc naprzeciw priorytetowym wyzwaniom bezpieczeństwa narodowego Polski, podjęto otwartą dyskusję na temat rozwijania świadomości społeczeństwa na zagrożenia płynące z przestrzeni informacyjnej, w tym budowania zdolności do identyfikowania, monitorowania i przeciwdziałania dezinformacji oraz propagandzie przy wzajemnym udziale i współpracy administracji publicznej oraz podmiotów pozarządowych.

Raport przedstawia wyniki spotkań przedstawicieli administracji publicznej i organizacji pozarządowych oraz środowiska akademickiego, którzy w trakcie dyskusji omawiali kwestie wzajemnej współpracy wymienionych środowisk. Zaangażowanie krajowych, pozarządowych instytucji demokratycznych, wskazało na potrzebę szerokiego włączenia tych podmiotów we wspieranie instytucji państwowych w przeciwdziałaniu zewnętrznej i wewnętrznej dezinformacji oraz propagandy ukierunkowanej na naruszanie interesów narodowych Polski. Zauważono, że rozwój i umacnianie takiej współpracy, wpisuje się w cele Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 roku, z której wynika, że zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania państwa i obywateli w przestrzeni informacyjnej, mogłoby odbywać się przy aktywnym przeciwdziałaniu dezinformacji poprzez budowę, wzmacnianie zdolności i stworzenie procedur współpracy z mediami informacyjnymi oraz społecznościowymi, przy zaangażowaniu obywateli i organizacji pozarządowych.

- **Nakreślenie problemu – środowisko bezpieczeństwa.**

Demokratyczne państwa Europy Środkowej i Wschodniej obecnie znajdują się na pierwszej linii zagrożenia militarnego i oddziaływania hybrydowego ze strony Rosji. Rosyjska agresywna polityka zagraniczna, wzmacniana projekcją siły militarnej, wymierzone w podważenie demokratycznych państw regionu, w znacznym stopniu osłabiło bezpieczeństwo regionalne oraz uwypukliło słabości niektórych państw NATO i UE. Takie działania Rosja wykorzystuje do osiągnięcia swoich celów neoimperialnych.

Aktywne kampanie dezinformacyjne Kremla odgrywają znaczącą rolę w podważaniu, zakłócaniu i upolitycznianiu krajowych reakcji na jego bezprawne działania, w tym na Ukrainie oraz na inne krytyczne wydarzenia, takie jak pandemia COVID-19. Warto zauważyć, że dezinformacja niesie za sobą tak samo negatywne skutki społeczne, jak np. zagrożenie w cyberprzestrzeni, tym bardziej, że Rosja polega na taktykach dezinformacji z czasów sowieckich, wzmocnionych narzędziami i technologiami cyfrowymi, w tym mediami społecznościowymi.

Co istotne, znaczna część prokremlowskiej dezinformacji, obecnej w przestrzeni informacyjnej państw demokratycznych, jest wytwarzana i rozpowszechniana przez lokalnych, krajowych aktorów medialnych, jak i quasi-medialnych, które często służą jako aktywatory i wzmacniacze wpływu informacyjnego Kremla. Prokremlowska postawa niektórych mediów krajowych, działających na terenach państw Europy Środkowej i Wschodniej, w tym głównych mediów ogólnokrajowych, znajduje odzwierciedlenie nie tylko w rozpowszechnianiu prokremlowskich narracji dezinformacyjnych, ale także w ich

strukturach własnościowych, zależnościach finansowych i powiązaniach z prorosyjskimi ugrupowaniami politycznymi i gospodarczymi.

Warto wskazać, że oprócz mediów, działają również dobrze uwiarygodnieni liderzy opinii kolportujących wprost narracje zbieżne z rosyjską dezinformacją (przykłady: Leszek Sykulski; Piotr Panasiuk, Piotr Wielgucki). Ci aktorzy oraz operujące wokół nich konta-drony o charakterze mechanicznym lub automatycznym są super-roznościcielami szkodliwych treści, które następnie są podchwytywane przez aktorów medialnych. Wszystkie te czynniki przyczyniają się do tego, że strategiczna dezinformacja sponsorowana przez Rosję, staje się zagrożeniem dla bezpieczeństwa całego regionu, a tym samym dla UE i NATO.

Polska, członek NATO i UE, jest jednym z państw, najbardziej atakowanych przez Rosję, wykorzystującą działania informacyjne i psychologiczne, w tym dezinformację i propagandę do podważenia pozycji Polski na arenie międzynarodowej, polaryzacji społeczeństwa oraz wpływania na procesy polityczne i administracyjne w kraju. Należy również mieć na uwadze, że działania Białorusi i Chin, które podejmują wysiłki w polskiej przestrzeni informacyjnej.

Stosowanie przez Rosję wielowątkowych negatywnych narracji skierowanych na społeczeństwo, powoduje, że pewna jego część ma problem ze zrozumieniem procesów, jakie administracja państwowa podejmuje, by zwiększyć odporność państwa na oddziaływania hybrydowe, realizowane przez Rosję w Polsce oraz innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Co ciekawe, zdecydowanie większa część społeczeństwa rozumie jednak, że prowadzone przez Rosję działania hybrydowe - w tym z wykorzystaniem dezinformacji i propagandy - mają na celu wzmocnienie rosyjskiej neoimperialnej ideologii, a przez to stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski.

Podstawowym problemem jest to, że część polskiego społeczeństwa nie rozumie, w jaki sposób działają krajowe instytucje odpowiedzialne za wykrywanie, analizowanie i przeciwdziałanie zagranicznym/zewnętrzny operacjom informacyjnym i psychologicznym, w tym dezinformacji i propagandzie. Brak zrozumienia tak ważnych procesów, można do pewnego stopnia zmniejszyć poprzez budowanie świadomości społeczeństwa, a przez to odporności państwa na tego typu zagrożenia.

2. Udział administracji publicznej w przeciwdziałaniu rosyjskiej dezinformacji i propagandzie.

W rozdziale 2 przedstawiony został zakres zaangażowania administracji publicznej w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie w ujęciu narodowym, międzynarodowych oraz we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz środowiskiem akademickim.

Forum narodowe

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020² zatwierdzona w dniu 12 maja 2020 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, wskazuje zapisy dotyczące przestrzeni informacyjnej RP, w tym mówi o potrzebie zapewnienia bezpiecznego funkcjonowania państwa i obywateli w przestrzeni informacyjnej.

---

² https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf

SBN RP 2020 nakłada potrzebę zbudowania na poziomie strategicznym zdolności do ochrony przestrzeni informacyjnej (w tym do systemowego zwalczania dezinformacji), rozumianej jako przenikające się warstwy przestrzeni: wirtualnej (warstwa systemów, oprogramowania i aplikacji), fizycznej (infrastruktury i sprzętu) i poznawczej (kognitywnej). Wskazuje potrzebę stworzenia jednolitego systemu komunikacji strategicznej państwa, którego zadaniem powinno być prognozowanie, planowanie i realizowanie spójnych działań komunikacyjnych, przy wykorzystaniu szerokiej gamy kanałów komunikacji i mediów oraz wykorzystywać narzędzia rozpoznania oraz oddziaływania w różnych obszarach bezpieczeństwa narodowego. Podkreśla konieczność aktywnego przeciwdziałania dezinformacji poprzez budowę zdolności i stworzenie procedur współpracy z mediami informacyjnymi oraz społecznościowymi, przy zaangażowaniu obywateli i organizacji pozarządowych. Jednocześnie wskazuje potrzebę dążenia do zwiększenia świadomości społecznej o zagrożeniach związanych z manipulacją informacją poprzez edukację w zakresie bezpieczeństwa informacyjnego.

Zapisy SBN RP 2020 wskazują jednoznacznie na zaangażowanie się państwa w tworzenie mechanizmów przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Idąc dalej SBN RP 2020 nakłada intensyfikację wysiłków administracji państwowej w zachęcanie obywateli i organizacji pozarządowych do wsparcia państwa w przeciwdziałaniu dezinformacji i propagandzie. W wykonaniu SBN RP 2020, na poziomie KPRM powołano w sierpniu 2022 r. podmiot odpowiedzialny za koordynację przestrzeni informacyjnej. Pełnomocnik Rządu ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej³ Polski odpowiada za: identyfikację i analizę działań przeciwko bezpieczeństwu, interesowi oraz wizerunkowi Polski; identyfikację podmiotów, szczególnie zagranicznych, podejmujących i realizujących działania informacyjne przeciwko interesowi Polski; identyfikację w przestrzeni informacyjnej treści będących wynikiem operacji informacyjnych; oraz realizację działań neutralizujących zidentyfikowane zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Należy podkreślić ogromną rolę Ministra Stanisława Żaryna, który stanowi zwornik działań, jakie synergicznie rezonują między zaangażowanymi podmiotami w przeciwdziałaniu dezinformacji⁴. Ta integracja wysiłków jest bardzo ważna, a jej dalsza koordynacja wymaga czasu i dalszych wspólnych prac⁵.

W administracji publicznej, w tym MSZ^{6,7,8} i MON⁹, powstały komórki dedykowane przeciwdziałaniu dezinformacji. MSZ jest operatorem unijnego systemu RAS¹⁰ (Rapid Alert System) i prowadzi w tym zakresie szkolenia, również dla kierownictw organów centralnych.

---

³ <https://www.gov.pl/web/premier/departament-bezpieczenstwa-narodowego>

⁴ <https://polskieradio24.pl/5/1222/artykul/3035734,odpowiedz-na-dezinformacje-zaryn-o-zespole-ds-bezpieczenstwa-przestrzeni-informacyjnej>

⁵ <https://forsal.pl/gospodarka/polityka/artykuly/8370788,kprm-ostrzega-przed-dezinformacja-rosyjska-agresja-na-ukraine.html>

⁶ www.msz.gov.pl

⁷ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/walka-z-dezinformacja-i-weryfikacja-tresci-publickowanych-w-mediach-spolesnosciovych--rusza-ogolnopolska-kampania-edukacyjna-fakehunter-edu>

⁸ <https://pap-mediaroom.pl/polityka-i-spolescnstwo/rzecznik-prasowy-msz-obecna-prywatyzacja-informacji-czesto-sprzyla>

⁹ <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/niepodleglosc-informacji-o-budowaniu-polskiej-odpornosci-na-dezinformacje>

¹⁰ <https://cyberdefence24.pl/cyberbezpieczenstwo/ministerstwo-spraw-zagranicznych-ostrzega-przez-dezinformacja-dotyczaca-ukraincow>

Dedykowany Zespół StratCom¹¹ MSZ zajmuje się trendami dezinformacji z perspektywy oddziaływania na podmioty narodowe jak i międzynarodowe. Zespół monitoruje dezinformację propagowaną w międzynarodowej przestrzeni informacyjnej wymierzoną w Polskę, prowadzi międzynarodowe kampanie przeciwdziałania dezinformacji wymierzonej w propagację fałszywego obrazu Polski. Zespół współpracuje również z partnerami międzynarodowymi w zakresie komunikacji strategicznej i przeciwdziałania dezinformacji.

W ramach szerszych kompetencji kwestiami zagrożeń dezinformacyjnych zajmują się Biuro Bezpieczeństwa Narodowego^{12, 13, 14, 15} Departament Bezpieczeństwa Narodowego KPRM¹⁶, służby¹⁷ wywiadu i kontrwywiadu, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, a także Krajowa Rada Radia i Telewizji^{18, 19, 20} (KRRiT), która prowadzi monitoring reklam politycznych.

Przekrojową działalność poświęconą badaniom, szkoleniom i doradztwu w zakresie użytkowania Internetu prowadzi Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa (NASK)²¹ – Państwowy Instytut Badawczy, podlegający Ministerstwu Cyfryzacji²². W ramach swej misji promowania i wdrażania koncepcji społeczeństwa informacyjnego²³, zajmuje się on również edukacją²⁴ – głównie dzieci i młodzieży – nakierowaną na bezpieczne korzystanie²⁵ z sieci i nowych technologii²⁶. NASK jest także odpowiedzialny za prowadzenie platformy bezpiecznewybory.pl²⁷.

Wysiłki komunikacyjne dotyczące wydarzeń w Ukrainie, są koordynowane min. przez Rządowe Centrum Komunikacji, co zapewnia spójne i skoordynowane przeciwdziałanie zagrożeniom w przestrzeni informacyjnej. Natomiast Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego (RZZK) monitoruje wszystkie działania w przestrzeni informacyjnej, oraz zagrożenia hybrydowe. RZZK realizuje regularne spotkania celem omówienia aktualnych wyzwań, w tym płynących z przestrzeni informacyjnej, jak np. dezinformacja.

---

¹¹ <https://capd.pl/pl/component/tags/tag/msz>

¹² www.bbn.gov.pl

¹³ <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/7714,Instytucje-panstwowe-media-i-eksperci-wspolnie-o-dezinformacji.html>

¹⁴ <https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/BBN2015-2020.pdf>

¹⁵ <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/6930,Projekt-Doktryny-bezpieczenstwa-informacyjnego-RP.html>

¹⁶ <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/kprm-cyfryzacja-wspolnie-z-nask-ostreza-przed-szeroka-dezinformacja-w-zwiazku-z-wydarzeniami-w-przewodowie>

¹⁷ <https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/polska-na-celowniku-dezinformacji>

¹⁸ www.gov.pl/web/krrit

¹⁹ <https://www.gov.pl/web/krrit/fake-news--dezinformacja-online>

²⁰ <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/szef-krrit-walka-dezinformacja-hejt-w-mediach-powstanie-kodeks-dobrych-praktyk-dziennikarstwa-informacyjnego-i-publicystyki>

²¹ www.nask.pl

²² https://www.instagram.com/mc_gov_pl/

²³ <https://www.nask.pl/pl/aktualnosci/4411,WlaczWeryfikacje-NASK-przeciw-dezinformacji-w-sieci.html>

²⁴ <https://cyberpolicy.nask.pl/category/dezinformacja/>

²⁵ <https://www.nask.pl/pl/aktualnosci/5068,Nauka-w-walce-z-dezinformacja.html>

²⁶ https://akademia.nask.pl/badania/Raport_CP_Deinformacja_ONLINE.pdf

²⁷ <https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/2592,Bezpieczne-wybory-raport-na-temat-dezinformacji-w-internecie.html>

Akademickie Centrum Komunikacji Strategicznej²⁸ (ACKS) powstało przy Akademii Sztuki Wojskowej i ściśle współpracuje z Centrum Operacyjnym Ministra Obrony Narodowej²⁹. Jednym z podstawowych elementów działalności ACKS jest przeciwdziałanie dezinformacji³⁰ i propagandzie³¹ m.in. poprzez prowadzenie kursów i szkoleń³², w trakcie których wskazuje się w jaki sposób identyfikować i przeciwdziałać dezinformacji³³. ACKS wprowadziło komunikację strategiczną³⁴ na uczelnie wojskowe, a także realizuje proces wdrażania StratCom do klas mundurowych.

Jednym z elementów procesu edukacyjnego jest propagowanie wiedzy o możliwych zagrożeniach w przestrzeni informacyjnej, a także o sposobach przeciwdziałania tym zagrożeniom. Misją ACKS jest wzmocnienie systemu komunikacji w SZ RP, podniesienie świadomości społeczeństwa³⁵ na temat zagrożeń płynących z przestrzeni informacyjnej³⁶, inicjowanie debaty publicznej³⁷ nt. komunikacji strategicznej oraz przeciwdziałanie dezinformacji. Podczas organizowanych konferencji i seminariów, ACKS wskazuje na potrzebę konsolidacji wysiłków instytucji w kraju i zagranicą w celu tworzenia wspólnych, skutecznych narzędzi do walki z dezinformacją.

Rząd RP włącza się w inicjatywy międzynarodowe, w tym na forum UE w tworzenie regulacji prawnych określających zasady przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Jako przykład można podać udział administracji państwowej³⁸ w pracach nad np. **Udoskonalonym kodeksem postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji**³⁹, który to w dn. 16.06.2022 r. Komisja Europejska przedstawiła na forum publicznym. Kodeks jest kolejnym krokiem UE w kierunku rozwoju bezpiecznej, przejrzystej i godnej zaufania globalnej sieci. Innym przykładem jest udział administracji państwowej w opracowaniu **Aktu o usługach cyfrowych (DSA)**⁴⁰, który wraz z Kodeksem tworzą unijny zestaw narzędzi do przeciwdziałania dezinformacji w internecie.

Forum międzynarodowe (NATO, UE, ONZ, OBWE)

Polska, swoje bezpieczeństwo opiera na budowie i rozwoju zdolności operacyjnych SZ RP oraz na członkostwie w NATO i UE, jak również współpracy bilateralnej z USA i Wielką

---

²⁸ <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/publikacje-acks/>

²⁹ <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/niepodleglosc-informacji-o-budowaniu-polskiej-odpornosci-na-dezinformacje>

³⁰ <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/746616/razem-przeciw-dezinformacji>

³¹ <https://oko.press/kryzys-humanitarny-na-granicy-w-rzadowej-kampanii-fejkoodporni-roi-sie-od-dezinformacji>

³² <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/musimy-edukowac-i-budowac-odpornosc-na-dezinformacje>

³³ https://roztocze.net/pl/694_spoleczenstwo-i-patriotyzm/348003_blaszczak-dezinformacja-jest-jednym-z-najwiekszych-zagrozen.html

³⁴ <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/34223?t=Pomoc-w-walce-z-dezinformacja>

³⁵ <https://www.poznan.uw.gov.pl/informacje-prasowe/kampania-informacyjna-fejkoodporni>

³⁶ https://twitter.com/acks_aszwoj

³⁷ <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/articles/aktualnosci-acks/acks-granica-dezinformacji/>

³⁸ <https://www.gov.pl/web/krrit/kodeks-postepowania-w-zakresie-zwalczania-dezinformacji-otrzymal-nowe-brzmienie>

³⁹ <https://cyberpolicy.nask.pl/nowy-kodeks-postepowania-w-zakresie-zwalczania-dezinformacji/>

⁴⁰ <https://www.pism.pl/publikacje/porozumienie-w-sprawie-aktu-o-uslugach-cyfrowych-w-ue>

Brytanią. Uczestniczy również na forum NATO⁴¹ i UE⁴² w rozwoju mechanizmów⁴³ przeciwdziałania dezinformacji⁴⁴ i propagandzie⁴⁵. Wiadomym jest, że NATO jest uznane za przykład skuteczności organizacji międzynarodowej w przeciwdziałaniu dezinformacji. Komunikacja⁴⁶ Sojuszu jest oparta na faktach, terminowa, przejrzysta i skoordynowana. Pozwala to NATO wywierać znaczący wpływ w międzynarodowej i narodowych przestrzeniach informacyjnych.

Istotą działań organizacji w tym względzie, polegających na swoistej komunikacji strategicznej o charakterze prewencyjnym, są dwa zasadnicze elementy: zrozumienie i zaangażowanie. Pełne zrozumienie środowiska informacyjnego⁴⁷, w szczególności dezinformacji, ma kluczowe znaczenie dla umożliwienia wiarygodnej reakcji. NATO, także przy wykorzystaniu czołowych serwisów i monitoringu zewnętrznego⁴⁸, bada i analizuje środowisko informacyjne w trybie non-stop⁴⁹ i na tej podstawie formułuje swoje skoordynowane z sojusznikami strategie i komunikaty, oparte na faktach i wiarygodności.

Dlatego też Polska angażuje się w kampanie dedykowane wsparciu roli i misji NATO wspierające społeczeństwa państw członkowskich i partnerskich w przeciwdziałaniu dezinformacji⁵⁰. Zgodnie z zapisami doktrynalnymi⁵¹ Sojuszu oraz narodowymi, właściwe podmioty administracji państwowej podejmują doktrynalne działania w ramach własnych zadań, ale też co jest ważne współpracują w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi. NATO per se, oraz Polska jako wiarygodny sojusznik wzmacnia nieustannie współpracę z Unią Europejską⁵², m.in. wzmacniając unijny system alertu na incydenty dezinformacyjne, służący państwom członkowskim oraz NATO i UE.

Właściwe komórki polskiej administracji państwowej współpracują m.in. z Centrum Doskonałości do spraw Komunikacji Strategicznej zlokalizowanym w Rydze, afiliowanym przy NATO⁵³. Polskie podmioty uczestniczą regularnie w ustaleniach dotyczących Komunikacji Strategicznej Sojuszu⁵⁴, Operacji Informacyjnych, Operacji Psychologicznych, komunikacji społecznej⁵⁵, w tym wojskowej oraz dyplomacji publicznej. Działania te są skoordynowane i uzgadniane na poziomie najwyższych władz państwowych. Konieczność wspólnego przeciwdziałania rosyjskiej dezinformacji i propagandzie jest podnoszona na kolejnych Szczytach NATO, w trakcie których szefowie państw i rządów państw członkowskich Sojuszu

---

⁴¹ <https://stratcomcoe.org/>

⁴² https://pism.pl/publikacje/Walka_z_rosyjska_dezinformacja_w_Unii_Europejskiej

⁴³ <https://stratcomcoe.org/projects/program-of-work>

⁴⁴ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_09/SR_Disinformation_PL.pdf

⁴⁵ <https://stratcomcoe.org/publications>

⁴⁶ <https://www.act.nato.int/application/files/4315/8999/4486/nato-pao-handbook-2020.pdf>

⁴⁷ <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Concept.pdf>

⁴⁸ <https://www.ndc.nato.int/>

⁴⁹ <https://cyberpolicy.nask.pl/dezinformacja-dzialania-nato-stratcom-coe/>

⁵⁰ <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/8364429,dezinformacje-polska-nato-usa-rcb.html>

⁵¹ MC 0422/6 NATO MILITARY POLICY FOR INFORMATION OPERATIONS, VERSION AS OF 11 SEP 18

⁵² <https://euagenda.eu/publications/nato-and-countering-disinformation>

⁵³ <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/nato-and-countering-disinformation-need-more-proactive-approach-member-0>

⁵⁴ <https://tpcoe.gov.pl/cpt/wydarzenia/1748,Nawiazanie-wspolpracy-CPT-ABW-z-NATO-StratCom.html>

⁵⁵ <https://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/36791?t=Wojna-dezinformacja-i-fejkoodporni->

uaktualniają i systematyzują pakiety stosownych założeń, środków i działań anty-dezinformacyjnych. W tym celu NATO, w tym Polska, współpracuje z Unią Europejską⁵⁶, ale także ONZ, G7 i państwami partnerskimi⁵⁷.

Polska, przy udziale najwyższych władz państwowych oraz właściwych komórek organizacyjnych zajmujących się przeciwdziałaniem dezinformacji i propagandzie współpracuje⁵⁸ w tym zakresie z Unią Europejską. Wiadomym jest, że UE, spośród organizacji i instytucji międzynarodowych, wypracowała wszechstronny mechanizm przeciwdziałania dezinformacji⁵⁹ wspomagający państwa członkowskie UE, w tym oczywiście Polskę. Polska administracja kieruje swoich przedstawicieli do zajmowania stanowisk oraz współpracy z Europejską Służbą Działań Zewnętrznych, w tym do zespołu **EastStratCom UE**⁶⁰, specjalizującym się w przeciwdziałaniu dezinformacji i propagandzie.

Polska uczestniczy w wysiłkach Komisji Europejskiej, właściciela **Planu Działań przeciwko Dezinformacji** (Action Plan Against Disinformation), w ramach, którego funkcjonuje mechanizm alertów w przypadkach wykrycia dezinformacji (Rapid Alert System). Polska w ramach tego mechanizmu, jak i inne państwa członkowskie, komunikuje się i koordynuje odpowiedzi na incydenty dezinformacyjne.

Polska przyjęła również **Unijny Kodeks Postępowania w zakresie Zwalczania Dezinformacji**, który nota bene dobrowolnie przyjęły na siebie firmy technologiczne, regulując po raz pierwszy bardziej kompleksowo zasady prowadzenia kampanii politycznych w sieci i na portalach społecznościowych⁶¹. W ślad za regulacjami dotyczącymi przeciwdziałania dezinformacji, Polska wdraża⁶² rozwiązania wynikające z raportu Komisji Europejskiej na temat praktyki edukacji medialnej⁶³ w szkołach⁶⁴ podstawowych⁶⁵ i średnich⁶⁶ państw Unii Europejskiej⁶⁷. Polska wspiera wysiłki Rady Europy⁶⁸ w promocji odporności⁶⁹ na dezinformację⁷⁰ poprzez edukację⁷¹, w tym działania pionu edukacji RE w zakresie nauczania krytycznego podejścia do mediów⁷².

---

⁵⁶ <https://emerging-europe.com/news/nato-and-the-eu-tackling-disinformation-in-partnership/>

⁵⁷ <https://visegradinsight.eu/pro-kremlin-disinformation-in-ukraine-five-key-messages/>

⁵⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019JC0012&from=EN>

⁵⁹ <https://cyberpolicy.nask.pl/przeciwdzialanie-dezinformacji-w-swietle-projektowanych-zmian-prawnych/>

⁶⁰ https://www.eeas.europa.eu/eeas/questions-and-answers-about-east-stratcom-task-force_en

⁶¹ www.eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/59411/countering-disinformation_en

⁶² http://informatorects.uw.edu.pl/pl/courses/view?prz_kod=3007-N1A3EM

⁶³ https://media.ceo.org.pl/sites/media.ceo.org.pl/files/edukacja_medialna_final_1.pdf

⁶⁴ <https://edukacjamedialna.edu.pl/>

⁶⁵ <https://ksztalceniezawodowe.bialystok.pl/scenariusze-lekcji-dotyczace-dezinformacji-dla-uczniow-szkol-podstawowych-i-ponadpodstawowych/>

⁶⁶ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/zjawisko-dezinformacji--materialy-edukacyjne-nask>

⁶⁷ http://eprints.bournemouth.ac.uk/31574/1/AR2_Teaching%20Media%20Literacy_NESET.pdf

⁶⁸ <https://www.euractiv.pl/section/praca-i-polityka-spoleczna/news/edukacja-cyfrowa-dezinformacja-komisja-ue-nauczyciele-szkoly/>

⁶⁹ https://ko.poznan.pl/rodzice_uczniowie/bezpieczenstwo_siec/2022/06/zjawisko-dezinformacji-materialy-edukacyjne-nask/

⁷⁰ <https://publicystyka.ngo.pl/rozpoznawanie-dezinformacji-to-skill-i-da-sie-go-nauczyc-w-szkole-opinia>

⁷¹ <https://www.edunews.pl/edukacja-na-co-dzien/media-i-edukacja/4862-edukacja-medialna-w-szkole-gdzie-jestesmy>

⁷² <https://wsiz.edu.pl/blog-naukowy/edukacja-medialna-jest-naszym-prawem/>

Warto wskazać na EDMO⁷³, gdzie Rada Europejska w swoich konkluzjach zwróciła się do Wysokiego Przedstawiciela do Spraw Zagranicznych i Komisji o przedstawienie planu działania zawierającego konkretne propozycje dotyczące skoordynowanej reakcji na dezinformację. Unijny plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji, obejmuje konkretne działania oparte na czterech obszarach priorytetowych zwanych inaczej filarami i konsoliduje wysiłki UE na rzecz zwalczania dezinformacji. Należy jednak zaznaczyć, że kwoty, które UE przeznaczyła do tej pory na walkę z dezinformacją, są stosunkowo niskie – 50 mln euro w okresie od 2015 do 2020 r.

Pomimo wdrażania licznych inicjatyw po stronie polskiej administracji rządowej, ukierunkowanych na budowanie odporności społeczeństwa⁷⁴ na dezinformację i propagandę, istnieją jeszcze deficyty w tym zakresie⁷⁵, podobnie jak w większości państw UE. Raport jednakże z uwagi na jego objętość oraz charakter sygnalizuje jedynie pewne kwestie i nie opisuje ich szczegółowo.

Należy wskazać, że działające przy ONZ (UNESCO, UNODC), Biuro Komunikacji Globalnej ONZ wspiera działania zachęcające rządy państw członkowskich, w tym Polskę do wzmocnienia wysiłków na rzecz przeciwdziałania dezinformacji⁷⁶. W tym zakresie Polska występuje ze wspólnymi inicjatywami⁷⁷ i oświadczeniami⁷⁸ w sprawie zagrożeń dezinformacyjnych⁷⁹, w tym przy opracowaniu przez UNESCO poradnika szkoleniowego dla dziennikarzy⁸⁰. W Polsce znane są publikowane przez OBWE⁸¹ r. wyniki edukacji⁸² medialnej w badaniach PISA⁸³. Monitorowane są wysiłki podejmowane w ramach inicjatywy Kanady, która doprowadziła na forum G-7 do uzgodnienia tzw. *Rapid Responce Mechanism*⁸⁴, mającego na celu wymianę informacji i koordynacji odpowiedzi na zagrożenia związane z dezinformacją.

Jednym z największych wyzwań przed którymi stoi Polska, podobnie jak większość państw UE, jest mierzenie się z firmami technologicznymi⁸⁵, tzw. Big Tech⁸⁶. Polska od kilku lat, działając pod presją społeczną⁸⁷, ale też w interesie państwa per se, oddziałuje na operatorów portali

---

⁷³ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_09/SR_Disinformation_PL.pdf

⁷⁴ https://ko.poznan.pl/rodzice_uczniowie/bezpieczenstwo_siec/2022/06/zjawisko-dezinformacji-materialy-edukacyjne-nask/

⁷⁵ <https://spidersweb.pl/plus/2021/11/edukacja-medialna-szkoly-cyfryzacja-bigtech>

⁷⁶ <https://www.facebook.com/UnicPoland/posts/10159993953183098/>

⁷⁷ <https://www.ukrinform.pl/rubric-ato/3602738-ukraina-litwa-polska-i-wielka-brytania-zaprezentuja-w-onz-praktyki-walki-z-dezinformacja.html>

⁷⁸ <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/trzeci-dzien-szczytu-cyfrowego---igf-2021-globalna-wspolpraca>

⁷⁹ <https://pap-mediaroom.pl/nauka-i-technologie/szczyt-cyfrowy-igf-2021-onz-wspiera-tworzenie-lepszego-srodowiska-internetowego>

⁸⁰ En.unesco.org, Journalism, 'Fake News' and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training, www.en.unesco.org/fightfakenews

⁸¹ <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/jak-zmienily-sie-wyniki-polskich-uczniow-w-badaniu-pisa/>

⁸² <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/pisa2018-wyniki>

⁸³ <https://pisa.ibe.edu.pl/wp-content/uploads/2019/12/raport-wyniki-badan-pisa-2018.pdf>

⁸⁴ <https://www.international.gc.ca/transparency-transparence/rapid-response-mechanism-mecanisme-reponse-rapide/index.aspx?lang=eng>

⁸⁵ <https://serwisy.gazetaprawna.pl/media/artykuly/8368643,polskie-media-apeluja-do-firm-big-tech-zadamy-niezwlocznego-wlaczania-sie-do-aktywnej-walki-z-rosyjska-kampania-dezinformacji.html>

⁸⁶ <https://panoptykon.org/big-tech-systemowe-rozwiazania-zamiast-sankcji>

⁸⁷ https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/big-tech-i-media-spolesnosciove-jak-walczy-sie-z-dezinformacja/

społecznościowych⁸⁸, jak Facebook, Twitter czy Google⁸⁹, dążąc do wprowadzenia rozwiązań w zakresie przeciwdziałania dezinformacji⁹⁰ i mowie nienawiści w sieci. W tym zakresie środowisko międzynarodowe uzyskało pewne sukcesy, jak np. masowe usuwanie z portali społecznościowych kont naruszających wspomniane reguły, jak również większej przejrzystości w prowadzeniu politycznych kampanii i reklamy⁹¹.

Eksperti firm i rządów, a także Unii Europejskiej, współdziałają w wypracowywaniu kolejnych rozwiązań, są to jednak nadal działania niewystarczające. Przedstawiciele NGOs otwarcie podnoszą kwestię nakładania kar⁹² pieniężnych⁹³ na firmy wykazujące opieszałość w przeciwdziałaniu dezinformacji, niemniej jednak próby takie napotykają na zwolenników zasady wolności słowa⁹⁴.

Z wypowiedzi uczestników spotkań w zakresie współpracy Polski na arenie międzynarodowej wynika, że polskie podmioty zaangażowane są w liczne mniejsze inicjatywy podejmowane pod patronatem np. MSZ. Należy zwrócić np. uwagę na fakt, że NASK m.in. obsługuje relację z Brytyjskim CGSI (komórka w ramach Gabinetu Premiera UK), które jest zaangażowane w projekty multilateralne wiążące Polskę z Litwinami i Ukraińcami. Z uwagi na sygnały charakter raportu nie dążono do wskazywania wszystkich inicjatyw, w które zaangażowane są polskie podmioty na arenie międzynarodowej.

Organizacje pozarządowe

Administracja publiczna, podejmując wysiłki na rzecz wzmocnienia współpracy z organizacjami pozarządowymi celem przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie, zarówno te uregulowane doktrynalnie (doktryny NATO i SZ RP oraz regulacje UE), jak też pozostając otwartą na pogłębianie tej współpracy, jest zobligowana funkcjonować w określonych realiach prawnych, które w uzasadnionych wypadkach mają wpływ na możliwości bezpośredniej współpracy z NGOs.

Do takich czynników można zaliczyć ograniczenia powodowane dostępem do informacji niejawnych (służby), specyfikę realizowanych zadań z zakresu przeciwdziałania dezinformacji, brak zdefiniowanych i uzgodnionych przez obie strony kryteriów doboru organizacji pozarządowych do współpracy z niektórymi podmiotami administracji publicznej zajmującymi się przeciwdziałaniem dezinformacji i propagandzie, czy też obiektywne ograniczenia wynikające z braku możliwości współpracy z tymi organizacjami, które finansowane są przez podmioty / państwa zewnętrzne nieprzychylnie polskiej racji stanu.

---

⁸⁸ <https://wyborcza.pl/7,75400,28854603,prof-dariusz-jemielniak-badanie-sieci-spoecznościowych-prowadzi.html?disableRedirects=true>

⁸⁹ <https://cyfrowa.rp.pl/globalne-interesy/art36506451-deepfake-na-celowniku-ue-bigtechy-zaplaca-potezne-kary-za-dezinformacje>

⁹⁰ https://akademia.nask.pl/badania/Raport_CP_Deinformacja_ONLINE.pdf

⁹¹ NATO Stratcom Centre of Excellence, Social Media Manipulation Report 2020, www.stratcomcoe.org/social-media-manipulation-report-2020

⁹² https://www.znajdzparagraf.pl/porady_prawne/dezinformacja-oraz-fake-newsy-jakie-groza-za-to-kary/

⁹³ <https://www.computerworld.pl/news/UE-zamierza-nakladac-kary-na-big-techy-za-tolerowanie-falszywych-kont,439284.html>

⁹⁴ <https://panoptykon.org/stop-dezinformacji-przewodnik>

Czynniki te powodują, że administracja publiczna, pomimo tego, że pozostaje otwarta na współpracę z organizacjami pozarządowymi, zobligowana jest, wypełniając obowiązki konstytucyjne, zachować ograniczone zaufanie, czy też wręcz odrzucać współpracę z niektórymi NGOs. Administracja zdaje sobie sprawę ze stawianych jej zarzutów dotyczących rzekomego ograniczania możliwości włączania organizacji pozarządowych do omawianych procesów, niemniej jednak, podmioty pozapaństwowe powinny rozumieć obowiązujące w danym momencie rozwiązania i regulacje. Inna kwestią pozostaje otwartość wdrażania sugerowanych zmian.

W związku z tym oczywistym jest, że administracja, pozostając otwarta i transparentna na współpracę, musi kierować się regulacjami prawnymi nakładającymi na nią ograniczenia, w szczególności w zakresie bezpieczeństwa. Tym bardziej, że istotnymi czynnikami, zdecydowanie wpływającym na zakłócanie bezpieczeństwa państwa są właśnie dezinformacja i propaganda, realizowane przez zdefiniowanych przeciwników Polski (SBN RP 2020 wskazuje Rosję i Białoruś jako państwa zagrażające bezpieczeństwu RP). Przeciwników, którzy, w taki czy inny sposób wykorzystują i oddziałują na niektóre organizacje pozarządowe, czy też inne podmioty działające na terytorium Polski, oraz NATO i UE.

Należy zaznaczyć, że Polska wspiera organizacje pozarządowe w wielu aspektach, w tym w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. W tym celu administracja publiczna podejmuje szereg wysiłków na rzecz budowania właściwie pojmowanych relacji z organizacjami pozarządowymi i stwarzając im warunki do angażowania się w te inicjatywy.

Na podstawie prowadzonych badań Polska sytuowana jest w gronie państw o dużej świadomości zagrożeń powodowanych oddziaływaniem dezinformacji i propagandy, niemniej jednak wskazuje się, że świadomość ta istnieje przede wszystkim wśród organów i instytucji państwa⁹⁵. Wskazuje się jednocześnie, że poziom odporności społeczeństwa na dezinformację i propagandę ciągle wymaga dalszych wysiłków ukierunkowanych na wzmacnianie świadomości i odporności, co potwierdza raport przygotowany przez Open Society Institute z Sofii⁹⁶, porównujący sytuacje w zakresie edukacji medialnej w państwach Unii Europejskiej.

Warto jednak zaznaczyć, że w kwestii negatywnych narracji praktycznie nie występuje w polskiej infosferze narracja wspierająca bezpośrednio Rosję⁹⁷. Polska infosfera jest praktycznie pozbawiona kampanii pozytywnych, w tym kontekście⁹⁸. Warto też wskazać, że w chwilach próby polskie społeczeństwo informacyjne⁹⁹ zachowuje się bardzo dojrzałe¹⁰⁰ (24.02 pokazał to idealnie) i samo bardzo świadomie wskazuje wątki szkodliwe¹⁰¹.

---

⁹⁵ V. Vichova, J. Janda, The Prague Manual How to counter the Kremlin's influence in Europe, Federal Academy for Security Policy Working Paper, Issue 22/2018, www.baks.bund.de/sites/baks010/files/working_paper_2018

⁹⁶ <https://osis.bg/?p=3750&lang=en>

⁹⁷ <https://polskieradio24.pl/130/5925/artykul/2920652,maciej-swirski-rosyjska-dezinformacja-ma-na-celu-alienacje-polski-w-nato>

⁹⁸ <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1397808%2Crosyjska-narracja-probuje-poroznic-polske-z-reszta-europy-ekspert-jest>

⁹⁹ <https://www.nask.pl/pl/aktualnosci/2249,Badania-NASK-ponad-polowa-polskich-internautow-styka-sie-z-manipulacja-i-dezinfo.html>

Idąc dalej, należy zaznaczyć, że lepiej jest, jak się wydaje, z badaniami nad dezinformacją. Należy zaznaczyć, że wśród polskich ośrodków cieszących się renomą międzynarodową, choć nie są to organizacje pozarządowe, regularne badania nad dezinformacją i propagandą prowadzą i publikują eksperci np. Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych^{102, 103, 104}, Ośrodka Studiów Wschodnich^{105, 106}, czy też Kolegium Europy Wschodniej z Wrocławia¹⁰⁷. Wysiłki tych ośrodków (PISM i OSW nie są organizacjami pozarządowymi) zwiększają świadomość społeczną w zakresie dezinformacji¹⁰⁸, tym bardziej, że współpracują z organizacjami pozarządowymi. Warto zaznaczyć, że wiele ośrodków akademickich¹⁰⁹ prowadzi indywidualne badania na temat dezinformacji i propagandy¹¹⁰. Wyniki badań¹¹¹ są publikowane i rozpowszechniane nie tylko wśród licznej społeczności¹¹² akademickiej^{113, 114, 115}.

Wiadomo, że istotną rolę w budowaniu świadomości społeczeństwa w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandy, a przez to odporności państwa na zagrożenia płynące z takich działań powinna odgrywać szeroko pojmowana edukacja realizowana w tym zakresie. Należy zaznaczyć, że w polskiej przestrzeni edukacyjnej na polu edukacji szkolnej działa wiele podmiotów, które propagują wiedzę, a przez to zwiększają świadomość społeczeństwa na temat zagrożeń powodowanych dezinformacją¹¹⁶. Oczywiście kwestią otwartą pozostają skuteczność i skala takich działań, i tu z pewnością jest wiele do zrobienia, niemniej jednak dość liczne grono podmiotów angażuje się w edukację¹¹⁷ z zakresu dezinformacji. W tym miejscu należy wskazać na wysiłki jakie podejmuje Fundacja Nowoczesna Polska, która poprzez Serwis Edukacja Medialna¹¹⁸, z którego mogą korzystać nauczyciele, dostarcza materiały w dziedzinie szeroko pojętej edukacji medialnej dla szkół

---

¹⁰⁰ <https://polskieradio24.pl/5/1222/artukul/2902998,jak-polacy-reaguja-na-fake-newsy-zaskakujace-wyniki-raportu>

¹⁰¹ <https://pap-mediaroom.pl/polityka-i-spoleczenstwo/fakehunter-challenge-dezinformacja-na-temat-polski-pokazuje-panstwo-ktore>

¹⁰² Polski Instytut Spraw Międzynarodowych www.pism.pl/, np. A. Legucka, Walka z rosyjską dezinformacją w Unii Europejskiej, www.pism.pl/publikacje/Walka_z_rosyjska_dezinformacja_w_Unii_Europejskiej

¹⁰³ <https://www.pism.pl/publikacje/rosyjska-dezinformacja-na-temat-ataku-na-ukraine>

¹⁰⁴ https://pism.pl/pism_w_mediach/media/Agnieszka_Legucka_Rosyjskie_dzialanie_w_zakresie_dezinformacji_sa_potezniejsze_niz_w_Chinach

¹⁰⁵ Ośrodek Studiów Wschodnich www.osw.waw.pl/pl, np. J. Darczewska, Między jawną dezinformacją a niejawną praktyką. Gry rosyjskich służb, www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2019-03-28/miedzy-jawna-dezinformacja-a-niejawna-praktyka

¹⁰⁶ https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_64_pl_srodki_aktywne_net.pdf

¹⁰⁷ <https://www.kew.org.pl/aktualnosci/>

¹⁰⁸ <https://cyberpolicjy.nask.pl/1577-2/>

¹⁰⁹ <https://forumakademickie.pl/badania/polaczyli-sily-w-walce-z-dezinformacja/>

¹¹⁰ <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/fejkooporni/>

¹¹¹ <https://konferencja-kdp.ajp.edu.pl/>

¹¹² https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/13835/1/Dezinformacja_Inspiracja_Spoleczenstwo.pdf

¹¹³ <https://ik.org.pl/publikacje/odpornosc-na-dezinformacje-w-krajach-trojkat-lubelskiego-raport/>

¹¹⁴ <https://www.umcs.pl/pl/zespol-badan-propagandy-i-dezinformacji,19919.htm>

¹¹⁵ <https://uczelnie.info.pl/mlodzi-naukowcy-ug-dezinformacja-i-problem-fake-newsow/>

¹¹⁶ <https://www.radio.bialystok.pl/wiadomosci/index/id/214420>

¹¹⁷ https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/13835/1/Dezinformacja_Inspiracja_Spoleczenstwo.pdf

¹¹⁸ <https://edukacjamedialna.edu.pl/>

podstawowych i średnich. Na tym etapie materiały te w sposób ograniczony odnoszą się do dezinformacji. I tu jest pole działania dla MEiN¹¹⁹, MKiDN^{120, 121}, oraz Ministerstwa Cyfryzacji¹²², które jak się wydaje powinny rozważyć rozszerzenie przedmiotu np. Edukacja dla Bezpieczeństwa właśnie o treści z zakresu przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. W tym miejscu należy zauważyć, że podmioty zewnętrzne realizują w szkołach podstawowych i średnich podstawę programową obejmującą treści z zakresu dezinformacji. Realizowany projekt Edukacja Medialna oferuje scenariusze, ćwiczenia oraz dostarcza materiały dydaktyczne dla szkół, centrów społecznych i bibliotek¹²³. Działalność ta jest wspierana przez ekspertów i analityków NASK¹²⁴.

Ważną rolę w edukacji społeczeństwa nt. dezinformacji odgrywają Fundacja Info Ops¹²⁵ Polska, oraz Disinfo Digest¹²⁶, CyberDefence24.pl, Defence24.pl, Energetyka24.pl, czy też polska edycja EuroActiv oraz Stowarzyszenie Polskich Mediów¹²⁷, które publikują liczne materiały nt. dezinformacji wraz z podawaniem aktualnych przykładów działań dezinformacyjnych i propagandowych realizowanych przez Rosję i Białoruś. Swoje miejsce ma również Fundacja Panoptikon, która we współpracy z Fundacją Reporterów przygotowała publikację „Stop dezinformacji. Poradnik dla dziennikarzy i redakcji.”. Ponadto, Stowarzyszenie Demagog działa prężnie w ramach International Fact-Checking Network.

Należy również zaznaczyć, że w duchu odpowiedzialności za jakość debaty publicznej oraz woli przeciwdziałania zjawisku dezinformacji został opracowany **Kodeks Dobrych Praktyk**¹²⁸. Eksperti organizacji pozarządowych, jak Crazy Nauka, CyberDefence24, FakeHunter, Instytutu Zamenhofs, Fundacji Rozwoju Przez Całe Życie, Fundacji Nauka. To Lubię, Spider's Web+, Stowarzyszenia Demagog, Stowarzyszenia Pravda, Stowarzyszenia Sieć Obywatelska Watchdog Polska, Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej – PIB przygotowali opracowanie, które tłumaczy, jak rozumieć zachodzące w polskiej infosferze procesy dezinformacyjne.

Kodeks wskazuje ich charakterystykę oraz wybrane sposoby zapobiegania rozprzestrzeniania szkodliwych treści. Wypracowany Kodeks Dobrych Praktyk jest jednym z kamieni milowych w synchronizacji standardów walki z dezinformacją. Eksperti zawarli kluczowe zagadnienia w tym obszarze, a także w zakresie rekomendowanych działań i zmian, które powinny pojawić się zarówno wśród oficjalnych podmiotów odpowiedzialnych za przekazywanie treści w infosferze, jak i wśród zwykłych użytkowników.

---

¹¹⁹ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/walka-z-dezinformacja-i-weryfikacja-tresci-publikowanych-w-mediach-spolesznosciowych--rusza-ogolnopolska-kampania-edukacyjna-fakehunter-edu>

¹²⁰ <https://www.gov.pl/web/kultura/pomoc-dla-ukrainy>

¹²¹ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/posiedzenie-rady-ue-ds.-edukacji-mlodziezy-kultury-i-sportu-9059.php>

¹²² <https://cyberdefence24.pl/ministerstwo-cyfryzacji-promuje-konsultacje-ke-o-fake-newsach>

¹²³ <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1446617%2Cprojekt-fakehunter-w-25-roku-serwis-zdementowal-okolo-17-tysiaca-fake>

¹²⁴ https://akademia.nask.pl/blog/dezinformacja---czym-jest-i-jak-ja-zweryfikowac_i23.html

¹²⁵ <https://infoops.pl/>

¹²⁶ <https://disinfodigest.pl/>

¹²⁷ <https://polskiemedia.org/narzedzia-dezinformacji-sa-coraz-bardziej-zaawansowane-bez-zmiany-nawykow-uzytownikow-social-mediow-walka-z-nia-bedzie-niemozliwa/>

¹²⁸ <https://cyberdefence24.pl/social-media/kodeks-dobrych-praktyk-czym-jest-dezinformacja>

Opracowany przez organizacje pozarządowe *Kodeks dobrych praktyk* dostrzega, że obecnie społeczeństwo ma styczność z ogromną ilością danych w infosferze, które coraz trudniej jest zweryfikować. Kodeks ponosi, że szerzące się zmanipulowane lub fałszywe informacje są zjawiskiem zagrażającym debacie publicznej. Przypomina, że jednym z celów dezinformacji jest tworzenie podziałów wśród społeczeństwa poprzez narzucanie określonej narracji, co konsekwencji wzbudza poczucie zagrożenia, strachu, a także odrzucenia powszechnie znanych faktów, w tym również popartych badaniami naukowymi, a w skrajnych przypadkach prowadzi także do propagowania nienawiści wobec wybranych grup społecznych, etnicznych, narodowościowych, wyznaniowych, grup związanych z orientacją seksualną i tożsamością płciową oraz osób niepełnosprawnych.

Kodeks wskazuje, że techniki tworzenia i rozpowszechniania treści dezinformacyjnych są wysoce zaawansowane i wymagają często wiele trudu, aby je zdemaskować. Kodeks zauważa, że ofiarami zafałszowanych komunikatów mogą padać nie tylko przeciętni użytkownicy Internetu, ale również media czy osoby powszechnie uznawane za autorytety¹²⁹. Opracowanie *Kodeksu dobrych praktyk* jest potwierdzeniem włączenia się, zgodnie z zapisami SBN RP 2020, organizacji pozarządowych w przeciwdziałanie dezinformacji i propagandzie.

3. Zdefiniowane ograniczenia i luki w zakresie współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie¹³⁰.

Pomimo podejmowania przez polską administrację publiczną wysiłków na rzecz przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie, zarówno na forum narodowym, jak i międzynarodowym, wciąż pozostają obszary, których minimalizacja mogłaby zwiększyć potencjał państwa w przeciwdziałaniu wskazanym procesom. Jednym z takich obszarów, wymagających dalszej koordynacji, jest współpraca administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi w przeciwdziałaniu dezinformacji i propagandzie. Należy zauważyć, że pomimo wdrożenia licznych rozwiązań umożliwiających włączenie przez państwo organizacji pozarządowych we wskazane procesy, istnieją obiektywne ograniczenia i luki mające wpływ na spójną współpracę stron w tym zakresie. Poniżej przedstawiono przykłady:

1. Ograniczone zaufanie stron.

Pomimo zapisów SBN RP 2020 dotyczących włączenia organizacji pozarządowych oraz społeczeństwa do wsparcia państwa w przeciwdziałanie dezinformacji, strony wciąż nie darzą się pełnym zaufaniem. Takí stan rzeczy wynika z ciągle niewystarczającej wzajemnej znajomości się stron, w tym **braku bazy danych zawierającej wykaz podmiotów zajmujących się, bądź chcących uczestniczyć w przeciwdziałaniu dezinformacji.**

---

¹²⁹ Kodeks dobrych praktyk, kwiecień 2022 r.

¹³⁰ W niniejszym Raporcie skupiono się na perspektywie z punktu widzenia administracji publicznej. Raport, z uwagi na swój charakter i ograniczenie objętościowe, sygnalizuje jedynie istotne kwestie wymagające dalszych prac, natomiast nie opisuje szczegółowo wszystkich wątków.

Obiektywnym powodem ograniczania współpracy są ograniczenia, którymi państwo z racji powszechnie stosowanego prawa musi przestrzegać. Należy tu wskazać na dostęp do informacji niejawnych, a przez to realizację projektów w ramach przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie przez wyspecjalizowane podmioty, w tym działające w uwarunkowaniach międzynarodowych. Dane regulacje obowiązują i w obecnych uwarunkowaniach prawnych nie mogą być pomijane. Inną kwestią pozostaje otwartość na wdrażanie sugerowanych zmian.

Należy jednakże zauważyć, że **przedstawiciele NGOs, zgodnie z obowiązującymi przepisami, mogą wystąpić do właściwych organów administracji publicznej o nadanie certyfikatów i poświadczeń bezpieczeństwa**, otwierających dostęp do informacji niejawnych.

Oczywistym jest, że z przyczyn obiektywnych struktury państwa nie mogą dopuścić NGOs do wszystkich projektów, podobnie jak to ma miejsce w innych państwach demokratycznych. W tym miejscu wskazuje się jednak na możliwość włączenia NGOs do współpracy, jednakże tych które posiadają **odpowiednie kwalifikacje i wiedzę specjalistyczną w obszarach z zakresu dezinformacji i propagandy**, jak np. analiza, monitorowanie, fact-checking, etc.

Jednocześnie, wskazuje się na **potrzebę zmapowania NGOs z administracją państwową, co ułatwiłoby wzajemną wymianę informacji o zagrożeniach i wymianę poglądów co do kierunków przeciwdziałania dezinformacji**, a przez to zachowanie spójności podejmowanych działań. Podkreślono jednak, że administracja publiczna jest otwarta na współpracę z NGOs, dodając, że ta współpraca w wielu wypadkach układa się pomyślnie.

2. Platforma koordynacyjna ds. przestrzeni informacyjnej w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie.

Wskazuje się **Pełnomocnika Rządu ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej, jako podmiot odpowiedzialny za koordynatora przestrzeni informacyjnej**, w której funkcjonują i mogłyby w szerszym zakresie funkcjonować wyspecjalizowane NGOs. Zauważa się, że właściciel platformy koordynacyjnej ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej, komunikowałby treści z zakresu dezinformacji i propagandy, włączałby zainteresowane (spełniające warunki) NGOs do monitorowania i analizy treści dezinformacyjnych i propagandowych podważających interes Polski oraz podkopujących wizerunek Polski na arenie międzynarodowej, wskazywałby podmioty, w tym NGOs do realizacji określonych działań w ramach przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Natomiast zauważa się, że **przy Pełnomocniku mogłaby powstać Rada Koordynacyjna ds. udziału NGOs w przeciwdziałaniu dezinformacji i propagandy**.

Rolą takiej rady mogłyby być: konsultacje co do treści w przestrzeni informacyjnej naruszające interesy Polski, określanie i koordynowanie kryteriów doboru NGOs oraz zakresu szkolenia NGOs z dezinformacji i propagandy, oraz koordynacja udziału wyspecjalizowanych NGOs w projektach dot. przeciwdziałania dezinformacji

i propagandzie. Platforma koordynacyjna ds. przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie, mogłaby być forum, do intensyfikacji wysiłków na rzecz wyjścia na forum międzynarodowe, w tym inne państwa, Big Tech, sektor prywatny, gdzie przy udziale NGOs wspierano by interes narodowy Polski, w tym w zakresie przeciwdziałania dezinformacji. Zauważa się przy tym, że nie ma potrzeby tworzenia nowych struktur, a jedynie należy dążyć do synergii wysiłków stron.

3. Dobór NGOs przez administrację publiczną.

Z punktu widzenia administracji współpraca z NGOs mogłaby zostać zdecydowanie poszerzona, jednakże wymagałoby to **wzajemnego zdefiniowanie kryteriów doboru i weryfikacji NGOs**. Przedstawiciele administracji zauważają przy tym, że w tym wypadku **celem nie jest nałożenie na NGOs obowiązku bycia tubą państwa**, a jedynie dobór tych NGOs, które nie budzą zastrzeżeń co do **dbałości o interes państwa**. Jednym ze wskazanych kryteriów doboru i weryfikacji NGOs jest kryterium transparentnej przejrzystości finansowania NGOs¹³¹.

W tym miejscu prawdopodobnie należałoby dokonać stosownej weryfikacji zapisów dotyczących specyfiki finansowania¹³² NGOs ze środków publicznych, jednakże pod takim kątem, aby nie narazić się na zarzuty o stosowaniu niedemokratycznych rozwiązań¹³³. Podkreśla się jednocześnie, że właściwe podmioty państwa powinny dysponować wiedzą nt. finansowania NGOs, a w szczególności przez podmioty zewnętrzne, w tym inne państwa, które działają na niekorzyść Polski. Zwraca się uwagę na ciągle pojawiające się sygnały¹³⁴ wskazujące na zaangażowanie się Rosji, Białorusi, czy też Chin w działania dezinformacyjne i propagandowe oddziałujące na polskie społeczeństwo.

Innym kryterium doboru byłyby **kompetencje NGOs, weryfikowane np. w trakcie ćwiczeń, czy seminariów** nt. dezinformacji i propagandy. Pełnomocnik Rządu ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej mógłby organizować specjalistyczne konkursy dla NGOs, w trakcie których dokonywano by doboru NGOs pod kątem potrzeb z zakresu przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Kolejnym kryterium doboru NGOs mogłoby być **kryterium specjalizacji**, np. NGOs posiadające wiedzę specjalistyczną nt. danego państwa zainteresowania ze strony administracji publicznej, jak np. Rosja, Białoruś, czy też inne państwa.

Wydaje się również zasadna argumentacja, z której wynika, że właściwe podmioty administracji publicznej mogłyby rozważyć możliwość stworzenia warunków wzajemnej współpracy z organizacjami pozarządowymi, jednakże z zastrzeżeniem, że swoboda działania NGOs mieściłaby się w ogólnie przyjętych ramach współpracy. Wymagałoby to jednak wdrożenia mechanizmów doboru i współpracy pomiędzy podmiotami państwowymi i pozarządowymi.

¹³¹ <https://poradnik.ngo.pl/z-czego-finansowac-dzialania-projekty>

¹³² <https://poradnik.ngo.pl/jak-finansowac-ngo>

¹³³ <https://publicystyka.ngo.pl/ustawa-o-transparentnosci-stygmatyzowanie-zagranicznego-finansowania-jak-w-rosji>

¹³⁴ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2022-001275_PL.html

Istotnym elementem współpracy w ramach uzgodnionych inicjatyw, powinien być stworzony **katalog NGOs, które prowadziłyby działania związane z analizą, monitoringiem i przeciwdziałaniem informacji**, tak na forum polskim, jak i regionalnym. Niemniej w tym wypadku musiałby być **zdefiniowany klucz włączania specjalistycznych NGOs do konkretnych działań**. Klucz musiałby uwzględniać (wg. ustalonych kryteriów doboru) możliwość włączenia się zainteresowanych podmiotów, w tym podmiotów zajmujących się innymi formami zagrożeń informacyjnych (np. mowa nienawiści, radykalizacja polityczna, lub jak to w przypadku monitoringu radykalnego dyskursu politycznego).

Ocenia się, że to rolę służb powinno być **poszukiwanie formuły, w której współpraca z zainteresowanymi podmiotami tworzyłaby pozytywną synergię wysiłku**. Zaznaczono również, że regulacje dotyczące zasad współpracy administracji publicznej z NGOs nie mogłyby ograniczać swobody działania NGOs. Tym samym podkreśla się potrzebę **większej otwartości administracji państwowej na udział w inicjatywach i przedsięwzięciach organizowanych, czy też współorganizowanych przez organizacje pozarządowe**. Otwartość taka dałaby wiele możliwości zbudowania właściwych relacji i bliższego poznania się.

W ocenie NGOs, wyjście państwa na zewnątrz w kierunku współpracy z NGOs w zakresie przeciwdziałania dezinformacji miałoby pozytywny wydźwięk i było jednym ze stymulatorów budowania zaufania. Z drugiej jednak strony, administracja publiczna podkreśla swoją otwartość i chęć współpracy i angażowania się w inicjatywy NGOs, z zastrzeżeniem, że obowiązują ją ramy prawne, których musi przestrzegać.

4. Wiedza specjalistyczna.

Stwierdzono, że gros NGOs nie dysponuje profesjonalnymi, czy też powszechnie uważanymi za pożądane, narzędziami do monitorowania i analizy dezinformacji oraz profesjonalnej wiedzy nt. dezinformacji i propagandy i przeciwdziałania tym zjawiskom. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy wskazano **niewystarczające środki finansowe** na ich zakup będące w posiadaniu NGOs. Wskazuje się jednocześnie, że profesjonalna wiedza, która w odniesieniu do podmiotów administracji jest wymogiem formalnym i oczywistym, nie powinna być kontestowana przez podmioty pozarządowe. Wszak w powszechnej opinii, i nie trzeba tu profesjonalnie przygotowanych ekspertów ze służb, uważa się, że dostarczenie akceptowanego produktu wymaga określonej wiedzy i kompetencji.

Dlatego też zwrócono uwagę, że skuteczność specjalistów w zakresie walki z dezinformacją zależy od posiadanych przez nich wiedzy, umiejętności, rzetelności i również doświadczenia. Wskazano przy tym, że często doświadczenie personelu w różnych przedziałach wiekowych wymaga rozwoju. Uznano jednak, że nie jest to element dyskwalifikujący, a szansa do wykorzystania różnej skali potencjału i możliwość, w tym otwartości na profesjonalną wiedzę. Zaznaczono przy tym, że wskazane podmioty państwa (np. ACKS, NASK) mogłyby realizować zaawansowane

szkolenia z zakresu dezinformacji i propagandy na rzecz wybranych, kompetentnych i specjalistycznych NGOs. Wskazano, że warunkiem koniecznym udziału w takich szkoleniach musi być wspólnie opracowana i przez strony zatwierdzona podstawa programowa, która zostałaby wykorzystana do zwiększenia potencjału wyspecjalizowanych NGOs.

5. Synergia wysiłków na rzecz ograniczenia wpływów Big Tech.

Aktualnie podejmowane działania na rzecz edukacji z zakresu dezinformacji i jej szkodliwego wpływu na całe społeczeństwa są nieadekwatne do zasięgów szkodliwego oddziaływania treści propagowanych i rozpowszechnianych przez platformy internetowe poprzez wykorzystanie bardzo zaawansowanych algorytmów.

Celem zwiększenia efektywności przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie rozpowszechnianych w sieci, wymagane są rozwiązania strukturalne, w które obok państw, czy też koalicji państw powinny zostać włączone NGOs. NGOs mogłyby uczestniczyć w monitorowaniu, analizie, ale też we wdrażaniu przygotowanych działań przeciw dezinformacyjnym, jak np. publikowanie i zwiększanie zasięgów treści zawierających ustalony przekaz.

Działania z udziałem NGOs współpracujących z państwami musiałyby wpisywać się w regulacje tworzone na poziomie m.in. UE. Wskazuje się, że UE powinna umożliwić wypracowanie algorytmów zdolnych przeciwstawić się rosyjskiej dezinformacji i propagandzie propagowanych na platformach Big Tech. Zaznaczono, że jest potrzeby kompromis państw UE co do treści przekazywanych w przestrzeni informacyjnej. W tej kwestii NGOs mogłyby uczestniczyć w propagowaniu wiedzy z zakresu digital literacy i media literacy. Synergia działań miałaby przyczynić się do minimalizacji rozpowszechniania dezinformacji na platformach internetowych, a NGOs mogłyby wspierać państwo w propagowaniu treści anyt-dezinformacyjnych.

6. Wrażliwość polityczna.

Bardzo delikatnym obszarem dyskursu dotyczącego współpracy administracji publicznej z NGOs jest obszar dotyczący zabarwienia politycznego niektórych NGOs, w tym źródeł ich finansowania. W wielu wypadkach na rynku funkcjonują NGOs, które w zgodzie z własnymi celami i misją nie chcą współpracować z państwem, a przy tym kontestują państwo i jego konstytucyjną rolę i odpowiedzialność za bezpieczeństwo państwa, w tym sposób i zakres przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie rozpowszechnianej przez wrogie wewnętrzne i zewnętrzne podmioty. Wskazuje się, że niektóre NGOs realizują zlecenia finansowane przez czynniki zewnętrzne, których celem jest np. zmiana rządu lub wręcz podważenie funkcjonowanie danego państwa. Dlatego też zaznacza się, że nie wszystkie działające w Polsce NGOs powinny zostać włączone do wsparcia państwa. Podkreśla się jednak, że NGOs powinny zrozumieć, iż państwo funkcjonuje w określonych realiach prawnych, z których wynikają jego obowiązki, a ich realizacja nie zależy od zabarwienia politycznego. Istotne jest również, że państwo powinno być otwarte na

głos społeczeństwa, w tym tam gdzie prawo podlega dyskusji publicznej z uwagi na potrzebę jego dostosowania do zmieniającej się rzeczywistości.

7. Finansowanie¹³⁵.

Państwo tworząc warunki finansowania NGOs, w tym wdrożenia transparentności finansowania NGOs, powinno rozważyć sfinansowanie kosztów nabycia narzędzi do monitorowania i analizy dezinformacji i propagandy oraz uzyskania licencji do korzystania z tych narzędzi. Należy jednocześnie zauważyć, że wskazuje się uwzględnienie, że nabycie narzędzi i licencji przez NGOs nie powinno być ograniczane jedynie do rynku krajowego. Kwestia ta jednak powinna zostać omówiona przez strony i włożona w kryteria współpracy.

NGOs specjalizujące się w danej dziedzinie, po spełnieniu wymogów formalnych współpracy z administracją publiczną, mogłyby wnioskować o zakup odpowiednich narzędzi i licencji, które wspierałyby ich wysiłki na rzecz przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Należałoby zastrzec, że NGO objęty procedurą współpracy, dzieliłby się w sposób transparentny wynikami swojej pracy ze wskazanymi podmiotami administracji publicznej w zakresie ustalonych zadań. Za warunek wymagający wspólnych ustaleń opartych o kryteria współpracy, uznano jednakże pełną transparentność finansów, celów i misji danego NGOs realizowanych w zgodzie z obowiązującymi regulacjami krajowymi i międzynarodowymi.

Zwrócono uwagę, że w Polsce realizowanych jest wiele inicjatyw z udziałem NGOs i środowisk akademickich, niemniej jednak z uwagi na brak platformy koordynacyjnej ds. przeciwdziałania dezinformacji, często dochodzi do dublowania zadań i projektów. Taki stan rzeczy, często prowadzi do frustracji, czego powodem może być brak przyznania środków finansowych na dalszą działalność.

8. Angażowanie lokalnych społeczności.

Wskazuje się na potrzebę usprawnienia mechanizmów udziału NGOs we wspieraniu lokalnych władz i społeczności mierzących się ze zjawiskiem dezinformacji i propagandy. Zaznacza się jednak, że NGOs powinny zachować niezależność i swobodę działania NGOs. W tym zakresie NGOs mogłyby uczestniczyć w szkoleniach samorządów, przedstawicieli edukacji, czy też wręcz prowadzić część zajęć dla lokalnych społeczności z zakresu dezinformacji. Szkolenia takie musiałyby mieć charakter szkoleń regularnych i być realizowane przez spełniające formalne wymogi podmioty, realizujące zajęcia w oparciu o treści opracowane przez właściwe organy administracji publicznej przy udziale NGOs.

NGOs działając na rynku lokalnym, w dobrze sobie znanym środowisku, mogłyby docierać do różnych grup społecznych, a przez to poszerzać wiedzę na temat dezinformacji i jej przeciwdziałaniu. Tym samym państwo angażowałoby NGOs do prowadzenia kampanii informacyjnych z zakresu wykrywania i zwalczania dezinformacji. NGOs posiadające specyficzne kwalifikacje mogłyby być wykorzystane

---

¹³⁵ https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/Mechanizmy_wspolpracy/publ_system_finansowania.pdf

przez administrację do współpracy np. z mniejszościami narodowymi, czy też uchodźcami. Katalog zadań dla wyspecjalizowanych NGOs powinien zostać opracowany w ramach dialogu społecznego obu stron.

Zaznaczono jednocześnie, że w obecnych realiach, jedynie duże, posiadające znaczne zasoby finansowe NGOs są w stanie przetrwać na rynku. Złożoność problemu oraz obiektywne ograniczenia, jakie nakłada administracja publiczna, utrudnia, czy też wręcz uniemożliwia rozwój mniejszych NGOs, próbujących przebić się na rynkach lokalnych. W tym wypadku wskazuje się na potrzebę określenia kryteriów przydziału grantów na rzecz małych NGOs i Think tanków chcących działać lokalnie, oraz chcących współpracować z administracją publiczną.

9. Whole of Government i whole of Society.

W trakcie dyskusji podano przykład Finlandii^{136, 137} jako państwa, które w najbardziej zaawansowany sposób wdrożyło mechanizmy przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Zwrócono uwagę na rolę fińskiej edukacji, już od przedszkola, na wzrost odporności państwa na zagrożenia w tym płynące z dezinformacji. Odnosząc się do przykładu Finlandii podniesiono potrzebę dalszego wdrażania w Polsce rozwiązań z zakresu Whole of Government oraz Whole of Society, gdzie NGOs, obok instytucji i organizacji państwowych, mają swoje miejsce, i odgrywają istotną rolę we wzmacnianiu odporności państwa w tym na dezinformację i propagandę.

W tym miejscu rekomendowano rozważenie powołania przy RZZK i przy Pełnomocnika Rządu ds. bezpieczeństwa informacyjnego Rady konsultacyjnej ds. przeciwdziałania dezinformacji, gdzie NGOs mogłyby odgrywać rolę doradczą i konsultacyjną. Zauważono, że uczestnicy takiej rady mogliby uczestniczyć w spotkaniach jawnych. Zaznaczono jednak, że należałoby wypracować mechanizmy udziału NGOs w spotkaniach niejawnym pod warunkiem, że wybrani przedstawiciele NGOs posiadaliby stosowne poświadczenia i certyfikaty bezpieczeństwa.

10. Komunikacja społeczna administracji publicznej.

Z toku przeprowadzonych rozmów wynika, że NGOs podnoszą kwestię niedostatecznego informowania w otwartych źródłach nt. realizowanych działań w ramach przeciwdziałania dezinformacji. Wskazano tu np. realizowane przy udziale administracji np. szkolenia, czy też konferencje, o których poza formalną informacją, nie można znaleźć w mediach szerszych informacji. W ocenie NGOs taki stan rzeczy ma negatywny wpływ na posiadanie aktualnej wiedzy co do możliwości włączenia się we wspieranie państwa. W ocenie niektórych NGOs komunikacja społeczna podmiotów państwowych uczestniczących w szeroko pojmowanym przeciwdziałaniu dezinformacji jest niewystarczająca, przez co NGOs nie dysponują szerszą wiedzą w tym zakresie. Jak się wskazuje percepcja administracji publicznej na to zagadnienie

---

¹³⁶ <https://edition.cnn.com/interactive/2019/05/europe/finland-fake-news-intl/>

¹³⁷ <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/28/fact-from-fiction-finlands-new-lessons-in-combating-fake-news>

jest odmienna, czego przykłady podano w licznych źródłach dołączonych do przedmiotowego raportu.

4. Rekomendacje - współpraca pomiędzy administracji publicznej z NGOami w zakresie przeciwdziałania rosyjskiej dezinformacji i propagandzie.

W rozdziale 3 wskazano rekomendacje, których wdrożenie w ocenie uczestników spotkań mogłoby przyczynić się do usprawnienia mechanizmów współpracy administracji publicznej z podmiotami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandy.

- Cel współpracy

Wzajemne wzmacnianie odporności państwa, w tym społeczeństwa na zagrożenia płynące z dezinformacji i propagandy.

- Rekomendowane kierunki rozwoju współpracy

Na podstawie zrealizowanych konsultacji i spotkań z ekspertami administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych, w zakresie współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi i środowiskiem akademickim, sugeruje się wdrożenie poniższych rekomendacji celem wzmocnienia współpracy w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie, a przez to wzmocnienie odporności państwa i społeczeństwa na zagrożenia płynące z tych procesów, w tym:

1. Odporność państwa i społeczeństwa na zagrożenia powodowane dezinformacją i propagandą jest dobrem oczywistym. Dlatego też, mając na uwadze potrzebę lepszego zrozumienia mechanizmów przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie oraz budowania wyższej świadomości społeczeństwa na zagrożenia płynące z tych procesów, wskazane jest:
  - a. Kontynuacja wdrażania mechanizmów tzw. Whole of Government i Whole of Society, uwzględniających również udział NGO w przeciwdziałaniu dezinformacji oraz eliminujących tzw. mechanizm silosowości, tj. gromadzenia wiedzy oraz realizacji procesów monitorowania, analizy oraz prowadzenia działań przez jeden resort bez otwierania się na podmioty zewnętrzne.
  - b. Kontynuacja prac nad wdrożeniem Aktu o usługach cyfrowych (DSA) UE, który zacznie obowiązywać z dniem 01.01.2024 r.
  - c. Powołanie platformy koordynacyjnej ds. przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie, uwzględniającej udział organizacji pozarządowych. Jako właściciela platformy koordynacyjnej wskazano Pełnomocnika Rządu ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej. Wskazuje się jednocześnie na potrzebę dalszej synchronizacji wysiłków przy udziale innych resortów na forum narodowym (MSZ, MON, MEiN, MKiDzN, MCyfryzacji, inne), jak również międzynarodowym. Jak jednak wskazano, Pełnomocnik może być problematyczny dla niektórych stron jako depozytariusz systemu informowania i reagowania. Dlatego też, warto w tym zakresie rozważyć NASK, przynajmniej jako operatora cywilnych treści, jako hub łączący obie strony.

- d. Zastosowanie synergii działań administracji publicznej na rzecz ograniczenia nowoczesnych technologii wykorzystywanych przez tzw. Big Tech do szerzenia dezinformacji i propagandy. W tym wymiarze zasugerowano dalsze wysiłki na rzecz budowanie koalicji państw, które będą na forum np. UE wzmocniać mechanizmy blokujące możliwości wykorzystania technologii Big Tech do propagacji dezinformacji.
  - e. Kontynuacja rozwoju i wdrażania, poprzez stosowne regulacje na poziomie UE i narodowym (co uznano za trudne), algorytmów zdolnych do przeciwstawiania się algorytmom umożliwiającym rozpowszechnianie dezinformacji będących własnością Bit Tech.
  - f. Rozważenie zaostrożenia wymagań wobec BigTech będących właścicielami platform w dziedzinie szybkości reagowania na zjawisko dezinformacji, dostosowywania i respektowania regulaminów wewnętrznych oraz wzajemne wypracowywanie regulacji wspierających zwalczanie dezinformacji. Zaznaczono, że powinno się to odbywać bez cenzury prewencyjnej, za to z rozwiniętym programem flagowania, ograniczenia zasięgów oraz szybkiego usuwania treści szkodliwych.
  - g. Kontynuacja dalszego włączania organizacji pozarządowych i środowisk akademickich do konsultacji prowadzonych przez Pełnomocnika Rządu ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej, w tym budowania świadomości sytuacyjnej.
  - h. Uwzględnienie udziału organizacji pozarządowych w realizacji działań z zakresu przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie wskazanych przez Pełnomocnika Rządu ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej.
2. Przeciwdziałanie dezinformacji i propagandzie wymaga odpowiedniego przygotowania oraz udziału wyspecjalizowanych podmiotów wzajemnie współpracujących i uzupełniających się. Dlatego też wskazano na potrzebę:
- a. Opracowania przez właściwe podmioty administracji publicznej, przy udziale organizacji pozarządowych, kryteriów doboru organizacji pozarządowych do współpracy w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie, włączając w weryfikację pod kątem aktualnych wymogów, kryterium transparentności finansowania podmiotów pozarządowych. Jednocześnie wskazano na konieczność zachowania zasady dotyczącej swobody działania NGOs.
  - b. Opracowania przez właściwe podmioty administracji publicznej, przy udziale organizacji pozarządowych, podstaw programowych z zakresu przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie oraz objęcia określonych NGOs właściwym szkoleniem eksperckim w tym zakresie. Podstawy programowe powinny uwzględniać treści z zakresu: dezinformacji, propagandy, media, digital i information literacy oraz z zakresu bezpieczeństwa w cyber przestrzeni.
  - c. Analizy obecnych a rynku NGOs pod kątem ich wiedzy i kompetencji, które mogłyby z punktu widzenia administracji publicznej zostać włączone do

- realizacji określonych przez Pełnomocnika Rządu ds. bezpieczeństwa przestrzeni informacyjnej działań z zakresu przeciwdziałania dezinformacji. Utworzenie bazy danych zawierającej wykaz podmiotów zajmujących się, bądź chcących uczestniczyć w przeciwdziałaniu dezinformacji.
- d. Wypracowania mechanizmów finansowania zakupu przez NGOs narzędzi do monitorowania i analizy dezinformacji i propagandy.
3. Budowanie świadomości sytuacyjnej płynącej z zagrożeń powodowanych dezinformacją i propagandą wymaga obok wiedzy eksperckiej również włączenia społeczności lokalnej. Dlatego też wskazuje się na możliwość włączenia NGOs m.in. na poziomie lokalnych do propagowania wiedzy z zakresu przeciwdziałania dezinformacji, w tym:
- a. Na bazie wiedzy przekazanej przez właściwe komórki administracji państwowej, realizację w szerszym zakresie szkoleń z zakresu przeciwdziałania dezinformacji oraz budowania świadomości sytuacyjnej w społeczeństwie poprzez propagację treści wspólnie wypracowanych przez strony w ramach platformy koordynacyjnej ds. przeciwdziałania dezinformacji.
  - b. Wypracowanie mechanizmów zachęcających większą liczbę mniejszych NGOs, np. poprzez ich finansowanie, do włączania się w działania o których w Raporcie. Wskazano na potrzebę opracowania przejrzystych kryteriów udzielania grantów na rzecz NGOs.
  - c. Rozważenie kwestii dostępu do zanonimizowanych danych odnośnie treści pojawiających się w mediach społecznościowych, bezpośrednio przez podmioty naukowe (takie jak NASK), lub przez tzw. zaufaną trzecią stronę (czyli NGOsy dbające o respektowanie zasad). W tym ze wskazaniem na brak możliwości profilowania użytkowników, a jedynie do treści z oznaczeniem czasowym, co pomogłoby podejmować szybsze i sprawniejsze interwencje.
4. Rozważenie, tam gdzie jest to możliwe, intensyfikacji działań w ramach komunikacji społecznej, polegającej na otwartym informowaniu NGOs o realizowanych procesach w ramach przeciwdziałania dezinformacji, w tym przekazywaniu komunikatów prasowych czy postów w mediach społecznościowych, poza oficjalnymi, zdawkowymi komunikatami. W tym zakresie wskazuje się na potrzebę dalszego włączanie podmiotów administracji publicznej do szerszego zaangażowania w komunikację społeczną, polegającą na zbliżeniu z NGOs, a w tym np.:
- a. KRRiTV – w zakresie popularyzacji wiedzy z zakresu przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Wskazywania zagrożeń płynących z przestrzeni informacyjnej¹³⁸.
  - b. MEiN – w zakresie opracowania podstawy programowej obejmującej treści z zakresu przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie oraz wdrożenie do przedmiotu EDB oraz komunikowanie tego zagadnienia w mediach.
  - c. MKiDN – w zakresie popularyzacja wiedzy z zakresu przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Wskazywanie zagrożeń płynących z przestrzeni

---

¹³⁸ <https://pap-mediaroom.pl/polityka-i-spoleczenstwo/przewodniczacy-krrit-wojna-uczy-media-wazyc-slowa-i-uwazac-na-przekaz>

informacyjnej, w tym oddziałujących na dobre imię Polski na arenie międzynarodowej, podważanie polskiej kultury, dziedzictwa narodowego, historii, etc.

- d. Uczelnie wyższe (państwowe i prywatne) – w zakresie udziału w monitorowaniu i analizie zagrożeń powodowanych dezinformacją oraz propagowanie wiedzy specjalistycznej.
- e. Urzędy wojewódzkie, powiatowe, gminne – współpracy z NGOs w zakresie propagowania wiedzy z zakresu przeciwdziałania dezinformacji w lokalnych społecznościach.

Zakończenie

Należy jednocześnie podkreślić, że obie strony zgłaszają wzajemne zrozumienie i chęć współpracy w zakresie przeciwdziałania dezinformacji i propagandzie. Wola współpracy jest niezmiernie istotna z uwagi na obecne uwarunkowania geopolityczne, gdzie Rosja i Białoruś (oraz Chiny) działają intensywnie, realizując profesjonalnie operacje informacyjne i psychologiczne uderzając w całe społeczeństwa. Nie ma co do tego wątpliwości, że Polska, jako wiarygodny sojusznik NATO i członek UE, w trosce o rozwój demokracji, w tym społeczeństwa obywatelskiego, musi być gotowa na przeciwdziałanie rosyjskiej dezinformacji i propagandzie, które niestety ciągle polaryzują społeczeństwo. Dlatego tak ważne jest, aby państwo przy wsparciu organizacji pozarządowych wspierało społeczeństwo, m.in. poprzez jego edukację, a co za tym idzie budowę jego świadomości sytuacyjnej na zagrożenia powodowane dezinformacją i propagandą.

Oczywistym jest, że wdrożenie mechanizmów przeciwdziałania rosyjskiej dezinformacji zwiększy odporność społeczeństwa, a przez to państwa na oddziaływanie operacji informacyjnych i psychologicznych Rosji. Ważne jest jednak, aby poprzez zastosowanie transparentnych mechanizmów współpracy administracji i NGOs włączyć do przeciwdziałania dezinformacji, te podmioty, które utożsamiają się, przy zachowaniu swobody ich działania, z interesem państwa i je wspierają. Demokratyczne państwo i społeczeństwo muszą być odporne na działania podmiotów zewnętrznych i wewnętrznych, których intencje, w tym źródła finansowania, budzą uzasadnione wątpliwości państwa, będącego członkiem NATO i UE.

Ważne jest również, aby to administracja była tą siłą, która zarówno zachęca jak i stwarza warunki do współpracy z organizacjami pozarządowymi. Zatem otwartość administracji na podmioty zewnętrzne, wydaje się być kluczem do efektywnego wykorzystania tych podmiotów, które chcą i które widzą potrzebę wzmocnienia państwa i jego społeczeństwa dla dobra ogółu zarówno w relacjach narodowych, jak i międzynarodowych.

Współczesne środowisko informacyjne oraz łatwość do jego dostępu stało się polem oddziaływania na społeczeństwa, a przez to realizacji interesów jednych podmiotów wobec drugich, zarówno tych państwowych, jak i niepaństwowych. Podatność obywateli na dezinformację i propagandę jest powiązana z edukacją i świadomością na temat zagrożeń. Dlatego tak ważne jest, aby przestrzeń informacyjna była właściwie zarządzana, a przez to rozumiana. Natomiast właściwa edukacja społeczeństwa pod względem zagrożeń

w przestrzeni informacyjnej, ta realizowana zarówno przez państwo, jak i wspierające je organizacje pozarządowe, może jedynie wzmocnić społeczeństwo, a przez to państwo. Istotna jest tu kwestia wzajemnego zaufania i współpracy.

Raport powstał w wyniku konsultacji i spotkań z ekspertami administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych, w zakresie współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi. Wysiłek podmiotów, które wzięły udział w pracach analitycznych był dużym wyzwaniem, szczególnie, że dyskutowano o zjawiskach mających wpływ na bezpieczeństwo państwa i jego obywateli. Warto podkreślić, że niniejszy raport jest pierwszą próbą tak kompleksowego przedstawienia nurtujących ten obszar zagadnień.

Dlatego też serdecznie dziękujemy za udział i wsparcie merytoryczne przedstawicielom: BBN, MSZ, NASK, ACKS, PISM, Baltic Defence College, uczelni wyższych, Disinfo Digest, Instytutu Zamenhofa, CyberDefence24 oraz Stowarzyszenia Pravda.

Do udziału w projekcie byli zapraszani eksperci: KPRM, RCB, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Crazy Nauki, FakeHunter, Fundacji Rozwoju Przez Całe Życie, Fundacji Nauka - To Lubię, Spider's Web+, Stowarzyszenia Demagog, TechSoup Polska oraz Stowarzyszenia Sieć Obywatelska Watchdog Polska. Niemniej jednak z uwagi na obiektywne przyczyny eksperci wyżej wymienionych podmiotów nie zdecydowali się wziąć udziału w spotkaniach lub też pomimo potwierdzenia udziału w ostatniej chwili zmuszeni byli do rezygnacji. Należy jednak zaznaczyć, że organizacje pozarządowe, m.in. takie jak: Crazy Nauki, FakeHunter, Fundacji Rozwoju Przez Całe Życie, Fundacji Nauka - To Lubię, Spider's Web+, Stowarzyszenia Demagog oraz Stowarzyszenia Sieć Obywatelska Watchdog Polska, współtworzyły **Kodeks dobrych praktyk**, do którego nawiązano w niniejszym Raporcie.